

EDİRNE İL JANDARMA KOMUTANLIĞI NEZARETHANELERİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:

2024/39

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 18/7/2024 tarihli ve 2024/687 sayılı kararıyla oy birliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
I. GİRİŞ	1
II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	2
III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	6
A. Değerlendirme	6
B. Tavsiyeler.....	6
1. İl Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler	6

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
cm	: Santimetre
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK): 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT’ın 1’inci maddesine göre Protokolün amacı: *“bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*

3. 6701 sayılı Kanun’un 9’uncu maddesinin birinci fıkrasının (1) bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun’un ikinci maddesinin 1’inci fıkrasının (k) bendi uyarınca UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.

4. Suç işlediği şüphesi somut delillerin varlığı ile kuvvetle muhtemel olan kişinin kolluk kuvvetleri tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin genel hükümler 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’da düzenlenmiştir. CMK’nın 99’uncu maddesine göre; *“gözümlüne alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddi koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözümlü işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözümlüne alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözümlüne alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kuralların yönetmelikle gösterileceği”* hükme bağlanmıştır.

5. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmelik’inin 4’üncü maddesi mucibince nezarethane; “*şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

6. 6701 sayılı Kanun’un 9’uncu maddesinin birinci maddesinin (j) bendine göre; Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görev ve yetkisini haiz olduğu hükme bağlanmıştır.

7. Anılan görevin icrası kapsamında, 6/5/2024 tarihinde Edirne İl Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerine **habersiz** bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ..., İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları ..., Uzman Psikolog ... ile Kurumumuzun talebi üzerine görevlendirilen Hekim ... yer almıştır.

8. Ziyaret Edirne İl Jandarma Komutanlığı İdaresi ile yapılan ön görüşmeyle başlamıştır. Görüşmede; TİHEK Heyeti tarafından, UÖM, ziyaretin amacı ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiş, İl Jandarma Komutanlığı ve faaliyetleri ile ilgili genel bilgiler edinilmiştir. Görüşmenin ardından Heyet, Komutanlık bünyesindeki nezarethaneleri incelemiştir. Ziyaret İl Jandarma Komutanlığı İdaresi ile yapılan son görüşme ile tamamlanmıştır.

9. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 8/2/2024 tarihli ve 2024/230 sayılı kararı ve Başkanlık Makamının 17/4/2024 tarihli ve 35416 sayılı olurlarına istinaden Edirne İl Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerine¹ 6/5/2024 tarihinde gerçekleştirilen ziyaret neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

10. Edirne İl merkezinde bulunan Komutanlık hizmet binası, 10/6/1961 tarihinde faaliyete başlamış olup son olarak 2018 yılında tadilatı geçirmiştir. Nezarethaneler Edirne İl Jandarma Komutanlığı Kışlası içerisinde, komutanlık hizmet binasından ayrı bir binada konumlandırılmıştır.

11. İl Jandarma Komutanlığı, 1.100 metrekaresi kapalı, 700 metrekaresi açık alan olmak üzere 1.800 metrekarelik bir alanda hizmet vermektedir.

¹ Bundan sonra kısaca Komutanlık olarak ifade edilecektir.

12. Komutanlık bünyesinde bulunan nezarethanelerin bulunduğu bina girişinde engelli rampası bulunmamakta, bu kısma merdiven yardımı ile girilmektedir. Binanın girişinde engelli rampası veya engelli asansörü bulunmadığı, benzer şekilde nezarethane odalarının içerisinde de engelliler için tutunma barı gibi hiçbir özel düzenleme yapılmadığı görülmüş, binanın bu nedenle engelli bireyler için erişilebilir olmadığı değerlendirilmiştir.

13. Nezarethanede toplam kapasitesi üç kişilik olan üç nezarethane odası bulunduğu; odaların ikisini erkek tutulanlar için birinin kadın tutulanlar için kullanıldığı ve odaların girişinde cinsiyet ayrımına ilişkin tabelaların asılı olduğu görülmüştür.

14. Nezarethane odalarının üçü de tek kişilik olarak kullanılmaktadır.

15. Odaların her biri 267 cm yüksekliğe ve 396x250 cm en ve boya sahiptir.

16. Nezarethane odalarının kapıları dışa açılacak şekilde yapılmış, dıştan sürgülü ve sağlam kilitlidir.

17. Nezarethane zemini temizliği kolay yapılabilen bir malzeme olan fayans ile kaplanmıştır.

18. Nezarethanenin günlük rutin temizliğinin ve haftanın son iş günü de detaylı temizliğinin yapıldığı belirtilmiştir.

19. Her nezarethane odasına, güvenlik gerekçesiyle kapı duvarları tavana kadar uzanmayan tuvalet ve banyo alanı inşa edilmiştir. Banyo duş hortumunun tutulanların kendine zarar vermemesi amacıyla bulunmadığı, tuvalet ve lavabo musluklarının akar vaziyette olduğu ancak engelli bireylerin kullanımına uygun banyo ve tuvaletin mevcut olmadığı görülmüştür. Sıcak suya erişimse nezarethane binasında yer alan termosifonun çalıştırılmasıyla mümkün olabilmektedir.

20. Tuvalet ve banyo kısmının genel anlamda temiz olduğu ancak bu alanda tuvalet kâğıdı ve sabun gibi malzemelerin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum Komutanlık İdaresine iletilmiş, bahse konu ihtiyaçlar tuvalet ve banyonun bulunduğu kısma Komutanlık İdaresi tarafından yerleştirilmiştir.

21. Nezarethanenin altı ayda bir düzenli olarak ilaçlandığı ifade edilmiştir.

22. Ziyaret sırasında nezarethanede tutulan olmadığı görülmüştür. Nezarethanede en son ziyaret tarihinden iki gün önce tutulan bulunduğu defter kayıtlarından anlaşılmıştır.

23. Komutanlık İdaresi tutulan sayısının nezarethanenin kapasitesinden fazla olması durumunda ilgili kişilerin Edirne İl Emniyet Müdürlüğü Nezarethanelerine nakledildiğini ifade etmiştir.

24. Nezairethane odalarında tutulanların oturabilmeleri ve uyuyabilmelerine imkân veren, yere sabitlenmiş, süngerli ve dayanıklı malzeme ile kaplanmış üç adet oturma yeri bulunduğu görülmüştür.

25. Nezairethane odalarının her birinde battaniye olduğu ve bu battaniyelerin kenar bantlarının kişilerin kendilerine zarar vermelerinin önlenmesi için kesilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Battaniyelerin bir kısmının da odaların dışında bulunan bir dolapta hazır bekletildiğı bilgisi edinilmiştir.

26. Nezairethanenin ısınması merkezi kalorifer sistemi aracılığıyla yapılmaktadır. Nezairethane odalarının içinde kalorifer peteğı ve tutulanların kendilerine zarar vermelerine neden olabilecek herhangi bir tesisat borusu bulunmadığı görülmüştür.

27. Nezairethane odalarının doğal aydınlatmasının dış kısmı güvenlik amacıyla demir parmaklıkla çevrilmiş pencerelerle; yapay aydınlatmasının koridorda yer alan lambalar aracılığıyla sağlandığı gözlemlenmiştir. Yapay aydınlatmanın ışık derecesinin ayarlanabildiğı bilgisi edinilmiştir.

28. Nezairethane binasında duvara sabit şekilde altı adet kilitli dolap bulunduğu görülmüş; tutulanların üzerinden çıkan eşyaların bu dolaplarda muhafaza edildiğı bilgisi edinilmiştir. “Nezairethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter” üzerinde yapılan incelemelerde; tutulanların kişisel malzemelerinin muhafaza için alındığına ilişkin kaydın deftere işlendiğı anlaşılmıştır.

29. Nezairethane binasında yangın alarm sisteminin ve dört adet yangın söndürme tüpünün bulunduğu görülmüştür.

30. Tutulanlara iâşe bedeli ölçüsünde sabah, öğle ve akşam olmak üzere, nezairethane dışından temin edilerek günde üç öğün yiyecek ve içme suyu verildiğı Komutanlık idaresi tarafından belirtilmiştir. Gözaltına alınanların isim ve iâşe çizelgelerini içeren evraklar üzerinde yapılan incelemelerde tutulanların giriş ve çıkış saatlerinin ve bu saat aralığında kendilerine verilen öğünün bilgisinin kaydedildiğı görülmüş; evrakların tam ve düzenli tutulduğu belirlenmiştir.

31. Nezairethane odalarında yer alan acil yardım butonları kontrol edilmiş, butonların çalıştığı anlaşılmıştır.

32. Nezairethaneye giriş çıkışta tutulanların devlet hastanesine götürölüp rapor aldırıldığı bilgisi edinilmiştir.

33. İlaç kullanması gerektiği hekim raporuyla belirlenen tutulanların ilaçları yanlarındaysa nezarethaneye giriş sırasında teslim alınıp; yanlarında değilse satın alma işlemi yapıp Cumhuriyet Savcısının talimatıyla tutulanlara verildiği belirtilmiştir.

34. Acil durumlarda ilk yardım eğitimi alan personel tarafından ilk müdahalenin yapıldığı ve devamında ambulans çağrıldığı bildirilmiştir.

35. Komutanlık bünyesinde bir müdafî görüşme odası bulunduğu; müdafî görüşme odasına masa ve sandalye yerleştirildiği görülmüştür.

36. Nezarethane binasında ifade alma odası bulunduğu görülmüştür.

37. Nezarethane koridorunda “Nezarethane Talimatı” ve Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça ve Rusça dillerinde “Şüpheli ve Sanık Hakları Formu”nun asılı olduğu görülmüştür.

38. “Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter” üzerinde yapılan incelemede; defterin düzenli ve eksiksiz bir şekilde tutulduğu görülmüştür. Defter üzerinde aylık dönemlerle sorumlu personel tarafından gerekli kontrolün yapıldığı ifade edilmiştir. Ziyaret tarihi itibarıyla “Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter”de, tutulanların nezarethaneye alınmadan önce hekim muayenesinden geçtiğine ilişkin kayıtların olduğu, aile veya yakınına haber vermek istediye yakınının isim ve iletişim bilgilerinin, tercüman taleplerinin ve avukat talebi olup olmadığına ilişkin bilgilerin yer aldığı görülmüştür.

39. Yabancı uyruklu tutulanlarla tercüman vasıtasıyla iletişim kurulduğu ve dört farklı dilde haklarını gösteren formların mevcut olduğu bilgisi edinilmiştir.

40. Komutanlık genelinde 16 adet kamera ve üç adet izleme noktası bulunduğu, nezarethane kısmında ise altı adet kameranın yer aldığı görülmüştür. Kameraların 24 saat esasına göre kayıt yapmakta olduğu ve gece görüş özelliğine sahip oldukları; elektrik kesintisi durumuna karşı jeneratör bulunduğu, Kamera kayıtlarının 1,5 gün süreyle saklandığı fakat geriye dönük olarak kayıtların DVD’lerde arşivlendiği, en eski arşiv kayıtlarının beş yıllık olduğu belirtilmiştir. Arşivden 1/1/2022 kaydı izlenmiş ve işkence ve kötü muamele bakımından bir sorun tespit edilmemiştir. Komutanlık İdaresi ile yapılan görüşmede kayıtların saklanma süresinin artırılması gerektiği belirtilmiş, bu doğrultuda yenileme çalışmasına ziyaretin hemen ardından başlandığına ilişkin bilgi heyetimizle paylaşılmıştır.

41. Güvenlik kamerası ile kayıt yapıldığına dair bilgilendirme yazısının nezarethane koridorunda asılı olduğu görülmüştür.

42. Tutulanlara ilişkin hekim muayene tutanaklarından bir kısmı incelenmiş, bu kayıtların özenli tutulduğu görülmüştür.

43. Komutanlık bünyesinde erkek ve kadın personelin görev yaptığı görülmüştür. Nezarethanede kadın tutulan olması durumunda kadın personelin bu süre zarfında nezarethanede bulunduğu bilgisi edinilmiştir.

44. Komutanlık İdaresi ile yapılan ön görüşmede son altı ay içerisinde personele yönelik adli/idari şikâyet olmadığı ifade edilmiştir.

45. Komutanlık personelinin son bir yıl içerisinde “İnsan Hakları”, “Hassas Gruplara Mensup Bireylerle İletişim”, “BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu” (İstanbul Protokolü) konulu eğitimler aldığı belirtilmiştir.

III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Değerlendirme

46. TİHEK’in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek iletişim doğrultusunda iş birliği esasına dayanmaktadır. Komutanlık tarafından, Ziyaret Heyetinin bütün bölümlere bekletilmeksizin erişimi sağlanmış ve gerekli bilgi ve belgelere erişim vakitlice sağlanmıştır. Bu çerçevede, İl Jandarma Komutanlığı personelinin ziyaret esnasında gösterdiği iş birliğine açık tutumları Ziyaret Heyeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

B. Tavsiyeler

1. İl Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler

47. Engelli bireylerin nezarethaneye girişi sırasında kullanılmak üzere engelli rampası ya da engelli asansörünün kurulması ayrıca nezarethanedeki banyo ve tuvaletlerin engellilerin kullanıma uygun hale getirilmesi,²

48. Tuvalet ve banyo kısmında tuvalet kâğıdı ve sabun gibi malzemelerin sürekli bulundurulması,

² BM Engelli Hakları Sözleşmesi madde 14: “Taraflar Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dâhil olmak üzere Sözleşme'nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.”

49. Kamera kayıtlarının izlenmesi işlemlerinin kesintisiz olarak yerine getirilmesi; kamera kayıtlarının kesintisiz bir şekilde yapılabilmesi ve saklanabilmesi için gerekli önlemlerin alınması,

hususları tavsiye edilmektedir.